

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Шабранська Наталія Ігорівна — канд. екон. наук, с. н. с. ДНУ “Український інститут науково-технічної експертизи та інформації”, вул. Антоновича, 180, м. Київ, Україна, 03680; +38 (067) 367-90-14; tasha.stanker@gmail.com; ORCID: 0000-0001-7731-281X

Березняк Наталія Володимирівна — с. н. с. ДНУ “Український інститут науково-технічної експертизи та інформації”, вул. Антоновича, 180, м. Київ, Україна, 03680; +38 (096) 932-07-66; bereznyak_natalya@ukr.net; ORCID: 0000-0002-0125-2213

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Shabranska N. I. — PhD in Economics, Senior Researcher of State Institution “Ukrainian Institute of Scientific and Technical Expertise and Information”, Antonovich Str., 180, Kyiv, Ukraine, 03680; +38 (067) 367-90-14; tasha.stanker@gmail.com; ORCID: 0000-0001-7731-281X

Berezniak N. V. — Senior Researcher of State Institution “Ukrainian Institute of Scientific and Technical Expertise and Information”, Antonovich Str., 180, Kyiv, Ukraine, 03680; +38 (044) 521-09-67; bereznyak@uintei.kiev.ua; ORCID: 0000-0002-0125-2213

<http://doi.org/10.35668/2520-6524-2020-4-06>

УДК 332.133

О. В. ОВЧАРЕНКО, канд. екон. наук

В. І. ДУБНИЦЬКИЙ, д-р екон. наук, професор

С. О. ФЕДУЛОВА, д-р екон. наук, доцент

ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ КОМПЛЕКСНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Резюме. У статті запропоновано ознайомитися зі структурою комплексного механізму забезпечення економічної безпеки регіону. У ролі методологічної основи використано узагальнену структуру механізму державного управління, яка в ролі основних елементів охоплює: мету (цілі); функції; методи реалізації функцій; інструменти методів; суб'єкти. У дослідженні актуалізовано, що визначальною складовою механізму забезпечення економічної безпеки регіону є “цілі”, а саме забезпечення рівноваги економіки регіону, попри вплив кризових явищ та внутрішніх і зовнішніх загроз, умов для підвищення якості життя та безпеки людини та навколишнього середовища, а також інтегрованості в економіку країни та економічної незалежності, раціональне використання ресурсів і використання конкурентних переваг. На засадах зазначеного механізму в дослідженні пропонується розподіл компетенцій між органами регіональної влади для забезпечення економічної безпеки регіону з метою організації системи моніторингу зазначеної безпеки. По-перше, розроблена система моніторингу економічної безпеки регіону є досить ефективним елементом регіонального управління, оскільки опирається на доступні статистичні дані; по-друге, дає змогу оцінювати об'єкт дослідження як в статичній, так і в динамічній; по-третє, надає можливість оцінювати як загальний стан справ у регіоні, так і за крупними блоками і окремими факторами. Також у дослідженні запропоновано концепт-стратегію соціально-економічного розвитку Дніпропетровського регіону до 2030 р., яка охоплює елементи реалізації заходів щодо підвищення рівня економічної безпеки Дніпропетровської області.

Ключові слова: механізм, регіон, економічна безпека, компетенції, концепт-стратегія.

ВСТУП

У процесі забезпечення економічної безпеки регіону (ЕБР) між суб'єктами економічної безпеки безпосередньо створюється система відносин у сфері економічної безпеки, що складається

з адміністративно-правових, організаційно-економічних, соціально-економічних відносин.

Система відносин у сфері економічної безпеки формується і функціонує в межах правового поля економічної безпеки регіону, що по-

стає як система державних правових актів, які регулюють правовідносини у сфері регіональної економічної безпеки, а також у межах інформаційного поля економічної безпеки регіону, яке визначає комунікаційні потоки між суб'єктами, спряженість зі світовими інформаційними мережами та складається з підсистем інформаційно-аналітичної, моніторингу й інформаційної мережі, а також інформаційних ресурсів.

Функціонування системи забезпечення економічної безпеки регіонів здійснюється за допомогою механізмів, які створюються безпосередньо для забезпечення економічної безпеки. Вочевидь, що від ефективного функціонування механізму управління економічною безпекою регіону та її дієвістю залежить розмір збитків та/або можливість розвитку регіону.

Науковці Г. В. Клименков, Б. П. Кукор, А. Н. Питкін відмічають, що теорією управління у великих системах виділено три базових класи виникнення проблемної ситуації:

- відхилення фактичного режиму функціонування системи від запланованого (вузьке місце, диспропорція потужності ресурсів суміжних ланцюгів у системі, порушення синхронізації взаємодії);
- розбіжність цілей, задач і інтересів елементів економічної системи;
- уповільнення швидкості розпізнавання і розв'язання проблемної ситуації (фактора чи загрози) суб'єктом управління (невідповідність наявних і необхідних знань про проблему для економічної системи й умов для її розв'язання; порушення відносин підпорядкування; розподіл відповідальності, повноважень поміж структурними елементами системи і персоналом) [1].

Якщо зазначені процеси порушено, то регіон переживає соціально-економічні потрясіння і рано чи пізно переходить до розряду депресивних регіонів. У такій ситуації йому досить складно вийти з цього стану самостійно, саме тому виникає потреба в державній або міжнародній підтримці.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

З метою запобігання даних ситуацій одним з основних пріоритетів формування системи економічної безпеки регіону є розроблення комплексного механізму забезпечення економічної безпеки регіону. Створення зазначеного механізму забезпечується шляхом здійснення таких етапів [2]:

- 1) розроблення концепції регіональної економічної безпеки;
- 2) визначення основних регіональних інтересів у сфері економіки;

3) визначення функцій органів державної влади у сфері забезпечення економічної безпеки регіону і системи взаємодії між ними;

4) розроблення правового та методичного забезпечення механізму регіональної економічної безпеки регіону;

5) формування системи моніторингу та діагностики стану економічної безпеки регіону, який передбачає формування системи індикаторів;

6) оцінка порогових значень;

7) аналіз загроз у сфері економічної безпеки.

В основу запропонованого механізму було покладено узагальнену структуру механізму державного управління. Комплексний механізм забезпечення економічної безпеки охоплює: мету (цілі); функції; методи реалізації функцій; інструменти методів; суб'єкти, які забезпечують здійснення функцій; норми (правила, закони), які встановлюють рамки здійснення функцій і діяльності суб'єктів; ресурси (фінансові та матеріальні) для здійснення функцій механізму.

Метою статті є визначення структури комплексного механізму забезпечення економічної безпеки регіону та розроблення на його основі концепт-стратегії соціально-економічного розвитку Дніпропетровського регіону до 2030 року.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Визначальною складовою механізму забезпечення економічної безпеки регіону є "цілі" — забезпечення рівноваги економіки регіону, попри вплив кризових явищ та внутрішніх і зовнішніх загроз, умов для підвищення якості життя і безпеки людини та навколишнього середовища, а також інтегрованості в економіку країни й економічної незалежності, раціональне використання ресурсів і використання конкурентних переваг (**рис. 1**).

Важливими є принципи, на яких базується механізм забезпечення економічної безпеки регіону, а саме:

- принцип субсидіарності, який відповідає політичній концепції, відповідно до якої механізм управління суспільством має будуватися знизу-нагору, тобто всі проблеми, які ефективно можна розв'язувати на місцях, повинні перебувати в компетенції муніципальних органів влади, як найбільш близьких до населення. Лише за відсутності можливості розв'язання відповідних проблем вони мають передаватися до компетенції вищих рівнів влади — регіонального, державного;
- принцип цілеспрямованості, який передбачає активний характер прогнозування,

оскільки зміст прогнозу не зводиться лише до передбачення, а й включає цілі, які необхідно досягти в економіці шляхом активних дій органами державної влади й управління [3].

Складовими механізму забезпечення економічної безпеки є суб'єкти (обласна рада, обласна адміністрація, інші регіональні органи виконавчої влади, суб'єкти господарської діяльності тощо), які здійснюють безпосередній вплив на стан економічної безпеки регіону.

Функції, які закладені в механізм забезпечення економічної безпеки регіону, є такими:

- захисна, яка передбачає захист регіональної економіки від зовнішніх і внутрішніх загроз;
- регулятивна, яка передбачає напрям правового впливу та виявляється у встановленні позитивних правил поведінки, наданні суб'єктивних прав і покладенні на суб'єктів юридичних обов'язків;
- превентивна, яка передбачає прогнозування та запобігання виникненню загроз, ризиків і критичних ситуацій у соціальних та економічних процесах.
- інноваційна, яка передбачає розроблення та впровадження інноваційних рішень і заходів, може виявлятися у двох формах: у ролі державного регулювання та ринкового саморегулювання;

- соціальна, яка спрямована на забезпечення реалізації прав і свобод громадян і досягнення більш високого рівня життя населення.

З метою забезпечення діяльності суб'єктів механізму забезпечення економічної безпеки регіону та повноцінного виконання ними функцій із забезпечення економічної безпеки необхідна чинна та дієва нормативно-правова база. Однак, на цей момент не існує цілісної нормативно-правової бази, яка б регулювала відносини у сфері забезпечення економічної безпеки регіону та визначала повноваження органів державної влади.

Нами запропоновано такий розподіл функцій у межах основних гілок влади (законодавчої, виконавчої та судової) (рис. 2).

Головними інструментами забезпечення системи управління економічною безпекою регіону мають стати:

- угоди щодо регіонального розвитку — правові акти, які укладаються на певний строк між центральними та регіональними органами влади (Кабінет Міністрів та обласна рада) і передбачають об'єднання фінансових та інших ресурсів з метою реалізації спільних заходів за пріоритетними напрямками розвитку регіонів;

Рис. 1. Структура комплексного механізму забезпечення економічної безпеки регіону*

* авторська розробка

Рис. 2. Розподіл компетенцій між органами регіональної влади для забезпечення ЕБР*

* авторська розробка

- державні цільові програми для регіонів, які передбачають комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, що спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку регіонів, здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців та ресурсним забезпеченням [4];
- регіональні цільові програми, які передбачають сукупність взаємопов'язаних завдань і заходів, узгоджених за строками та ресурсним забезпеченням з усіма залученими виконавцями, спрямованими на розв'язання найактуальніших проблем розвитку регіону чи окремих галузей економіки або соціально-культурної сфери регіону, реалізація яких здійснюється за рахунок коштів місцевого бюджету і є складовою щорічної програми соціально-економічного розвитку відповідної області на відповідний рік [5];
- програми подолання стану депресивності території — взаємопов'язаний за змістом, термінами виконання, можливостями і виконавцями комплекс заходів (робіт) правового, організаційного, економічного, фінансового, соціального спрямування,

зорієнтованих на подолання репресивності субрегіонів, у забезпеченні яких задіяні фінансові та інші ресурси як держави, так і регіону [6];

- програми транскордонного співробітництва, які визначають пріоритетні напрями та головні завдання розвитку транскордонного співробітництва на 2016–2020 рр., механізми її реалізації, обсяги та джерела фінансування. Реалізація Програми буде здійснюватися шляхом виконання визначених заходів і проектів транскордонного співробітництва, яким може надаватися державна фінансова підтримка;
- державний фонд регіонального розвитку, який було створено для прискорення соціально-економічного розвитку регіонів України, переведення державних інструментів розвитку регіонів на нову основу, відхід від старої практики фінансування виключно будівництва нових об'єктів, насамперед бюджетної сфери, які домінували в переліках фінансування за кошти субвенцій на соціально-економічний розвиток регіонів, субвенцій на соціально-економічний розвиток окремих територій. Створення державного фонду

регіонального розвитку дає змогу започаткувати в Україні фінансування проєктів регіонального розвитку на конкурсній основі та відповідно до регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації. Кошти державного фонду регіонального розвитку спрямовують на виконання інвестиційних програм і проєктів регіонального розвитку (зокрема проєктів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад), які мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків і відповідають пріоритетам, визначеним у “Державній стратегії регіонального розвитку” та відповідних стратегіях розвитку регіонів.

Ресурсним забезпеченням функцій механізму забезпечення економічної безпеки мають стати: фінансові кошти, матеріальні ресурси та кадри з відповідними компетенціями.

Фінансові кошти відіграють важливу роль в економічному та соціальному розвитку регіону. Вони забезпечують залучення суб'єктами діяльності регіону економічних ресурсів, розподіл ВРП, обіг економічних ресурсів, використання економічних важелів управління та контролю. У ролі фінансових ресурсів механізму забезпечення економічної безпеки регіону можливо використання:

- кошти місцевих бюджетів та зведеного бюджету області;
- кошти державного бюджету у вигляді трансфертів і субвенцій, фінансування державних програм розвитку регіону;
- залучення небюджетних коштів, шляхом участі в реалізації регіональних проєктів бізнесу, населення, громадських структур тощо.

З метою забезпечення ефективного функціонування механізму важливим ресурсом є кадровий потенціал, який володіє необхідними компетенціями у сфері управління економічною безпекою регіону.

Суть компетенції полягає в тому, щоб у результаті особливих процесів управління різними джерелами ресурсів й активів, підприємство (організація, компанія) й органи регіональної влади формують товари та послуги, цільові програми, стратегії розвитку територій, які є джерелами конкурентної переваги господарюючого суб'єкта або території й покликані забезпечити створення особливо привабливих умов для покупців товарів і послуг, а також умов привабливості регіону і його територій [7–9].

Можна виділити два головних підходи до визначення поняття “компетенція”, розглядаючи її як знання, ресурси й активи. Питання про-

тиставлення американської й англійської шкіл можна визначити так:

- компетенції проти компетентності (компетентність — наявність знань і досвіду, які є необхідними для ефективної діяльності заданої предметної сфери);
- процесу проти результату;
- поведінкової компетенції проти професіоналізму.

Організаційно-поведінковий процес спрямовано на інноваційний розвиток суб'єкта господарської діяльності або регіональної (територіальної) соціально-економічної системи [10]. Це може бути підтверджено визначенням трьох рівнів знань:

- повсякденне пізнання, що властиве індивідові й проявляється в умовах конкретної ситуації та реальної поведінки;
- метазнання, які полягають в розумінні того, що знають інші;
- колективне знання — це позитивно поділюване знання.

У практичній діяльності менеджери й керівництво господарських одиниць й органів влади (зазвичай у межах застосування компетенції) використовують моделі:

- “витагнутої руки” — суть якої полягає в прагненні максимальної ринкової влади й мінімізації залежності від постачальників знань або ресурсів;
- “партнерства” — заснована на близьких і довірчих відносинах із постачальниками знань, ресурсів й активів.

Причому менеджери переважно схильні реагувати на ситуацію повторним використанням раніше застосованої “ментальної моделі”, суть якої в контексті “компетенція” припускає швидке реагування на ситуацію на ринку (на території регіону тощо) відповідно до простого копіювання вже раніше застосовуваних принципів і навичок. Варто зазначити, що можна вчитися на помилках, застосовувати попередній досвід, набуті навички тощо. Однак головним є компетентний пошук альтернативної діяльності (інноваційної креативності), тому що в іншому випадку можна потрапити в “пастку компетентності” [10].

Необхідне розуміння, що компетенція — це аналіз обсягу інформації, тобто здатність продуктивно працювати з інформацією й знаходити найбільш ефективні рішення на засадах бізнес-аналітики.

Також значний вплив на економічну безпеку регіону в межах компетенційного підходу до управління регіоном і господарюючими суб'єктами, що розташовані на його території, а також на їх конкурентоспроможність чинить безпека інформаційна [11; 12].

Країни, їхні регіони, які не можуть забезпечити власну інформаційну безпеку, стають неконкурентоспроможними і, як наслідок, не можуть брати участь у боротьбі за розподіл ринків і ресурсів. Можна стверджувати, що зникнення великих держав не в останню чергу відбувалося через неспроможність ефективного управління на власній території та невідповідність інформаційної структури новим умовам існування. Отже, незаперечним є той факт, що в будь-якій розвиненій країні (в її регіонах) має існувати система забезпечення інформаційної безпеки, а функції та повноваження відповідних державних органів обов'язково мають бути закріплені законодавчо [13].

Загалом на структуру системи управління забезпечення економічної безпеки регіону чинять вплив наступні елементи.

Зовнішнє інституціональне середовище — законодавча база держави, на основі якої створюються інституціональні структури, а також соціальні механізми, що визначаються саме цими структурами.

Інституціональне середовище, його “зовнішність” та “спрямованість” тісно пов'язані з прийнятими в країні державними порядками, стратегічними цілями розвитку країни, пріоритетами державної економічної та соціальної політики [14].

Найважливішими інститутами, що формують зовнішнє інституціональне середовище організації системи забезпечення економічної безпеки в сучасних умовах є:

- інститут права, який регулює правові відносини організаційних структур, які виникають у процесі здійснення ними діяльності, спрямованої на реалізацію національних інтересів (зокрема щодо виявлення, прогнозування, попередження та нейтралізації загроз безпеки особи (громадянина), суспільства та держави);
- інститут права, який регулює відносини, які виникають між агентами в процесі обміну правомочністю під час розроблення (уточненні) концепцій, доктрин, стратегій, інших керівних документів, зокрема науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо забезпечення національної та регіональної безпеки;
- соціально-правові інститути здійснення юридичного впливу на суспільні відносини щодо створення, підготовки та підтримки в готовності до застосування, згідно зі штатним призначенням і координації діяльності сил та засобів сектору безпеки;
- інститут права, що регламентує діяльність суб'єктів забезпечення національної без-

пеки та сил і засобів сектору безпеки під час ліквідації кризових ситуацій чи введення надзвичайного стану;

- інститут міжнародного права, що регламентує здійснення заходів спільно з міжнародними організаціями щодо забезпечення міжнародної та національної безпеки;
- інститут держави та ринку, який регулює відносини, що виникають між економічними агентами в процесі матеріально-технічного, фінансового забезпечення, обміну товарами, послугами, ресурсами сектору безпеки;
- соціально-правовий інститут кадрового забезпечення системи забезпечення національної безпеки;
- соціально-правовий інститут активного залучення об'єднань та організацій громадянського суспільства, ЗМІ до процесу вироблення та реалізації політики національної безпеки;
- інститут організації, який регулює спільну діяльність суб'єктів забезпечення національної безпеки та сил і засобів сектору безпеки, що об'єдналися з метою зниження трансакційних витрат досягнувши певної мети;
- інститут індикативного моніторингу факторів, які чинять вплив на національну безпеку, зокрема на виявлення, прогнозування й оцінку загроз і можливостей у контексті стратегічного цілепокладання;
- інститут фінансів, що регулює кредитно-грошові відносини між агентами системи забезпечення національної безпеки та банківською системою країни;
- інститут оподаткування, що регламентує взаємини між агентами та державою, які виникають у процесі стягування податків і зборів усіх видів, які спрямовані на задоволення потреб системи забезпечення національної безпеки;
- інститут соціальних гарантій, який регулює відносини між державою, економічними агентами та різними верствами населення, що виникають під час формування й розвитку людських ресурсів;
- інститут трансфертів, що регулює взаємини між суб'єктами забезпечення національної безпеки, економічними агентами та державою, які виникають у процесі розробки та впровадження державної політики з питань національної безпеки, перерозподілу доходів консолідованого державного бюджету залежно від можливостей і тенденцій змін “потенціалу держави”;
- інститут суспільного вибору, що регулює процес ухвалення політичних, макроекономічних рішень із питань національної

безпеки (потенціалу системи управління як сукупності сил, засобів, знань, навичок і моделей поведінки) в умовах представницької демократії;

- інститут забезпечення виробництва суспільних благ, що регулює досягнення рівноваги між граничною суспільною користю та граничними суспільними витратами у сфері забезпечення національної безпеки (деяка верхня, максимально можлива межа захищеності національних інтересів, яка може бути забезпечена тією часткою потенціалу держави, який вона спроможна передати в розпорядження системи забезпечення національної безпеки);
- інститут освіти, який здатен підготувати на фаховому рівні кадри для системи забезпечення національної безпеки (функціональний статус антикризового чинника, що сприяє розв'язанню проблем забезпечення максимально можливого рівня національних інтересів, особливо в умовах надзвичайного стану);
- інститут зовнішньоекономічних відносин, що регулює процеси взаємодії економічних агентів зі світовою економічною системою [15].

Державна стратегія регіонального розвитку, яка визначає цілі державної регіональної політики та головні завдання центральних і місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, що спрямовані на досягнення зазначених цілей. Водночас державна стратегія регіонального розвитку також передбачає узгодженість державної регіональної політики з іншими державними політиками, які спрямовані на територіальний розвиток.

На основі державної стратегії регіонального розвитку затверджують стратегію розвитку відповідного регіону з урахуванням економічних інтересів регіону та його специфіки.

Регіональна стратегія розвитку за своєю суттю є стратегічним планом розвитку регіону, що визначає цілі, завдання, пріоритети, напрями сталого економічного та соціального розвитку на довгостроковий період.

У регіональній стратегії розвитку з урахуванням загальнодержавних пріоритетів, оцінки конкурентних переваг, обмежень, загроз і проблем регіону визначаються стратегічні цілі його розвитку, тобто формально описані орієнтири, яких бажано досягти в довго-, середньо- та короткостроковому періоді. Регіональні стратегії розвитку є основою для розроблення регіональних цільових програм, щорічних програм економічного і соціального розвитку регіонів і відповідних бюджетів; угод щодо регіонального розвитку.

Безпосередній вплив на систему управління забезпечення економічної безпеки чинить моніторинг стану економіки, який є важливим її елементом, а також надає інформацію необхідну для прийняття управлінських рішень для ефективного забезпечення економічної безпеки регіону.

Варто зауважити, що розроблена система моніторингу економічної безпеки регіону, є досить ефективним елементом регіонального управління, оскільки опирається на доступні статистичні дані. Вона дає змогу оцінювати об'єкт дослідження як в статичці, так і в динаміці. Зазначена система надає можливість оцінювати як загальний стан справ у регіоні, так і за крупними блоками і окремими факторами. Важливо, що визначення стану економічної безпеки дає змогу оцінювати результати рішень, які приймаються органами влади, тобто до чого призвели певні дії органів державної влади регіону, спираючись не на суб'єктивні думки, а на державну статистику.

Запропонована система діагностики економічної безпеки регіону дає змогу проаналізувати стан економічної безпеки кожного регіону в межах України, а також оцінити економічну безпеку як за окремими показниками, так і у вигляді інтегрального показника. Згідно із запропонованим підходом, процедура оцінки економічної безпеки регіону охоплює підготовчу (формування показників за сферами соціально-економічного розвитку регіону), оцінювальну (визначення рівня економічної безпеки в розрізі сфер та загалом у регіоні) та рекомендаційну (розроблення превентивних і протекційних заходів на основі результатів оцінювання) стадії оцінки. Основу для прийняття обґрунтованих рішень щодо вдосконалення забезпечення економічної безпеки становить запропонований методичний підхід до його оцінки, який дає змогу визначити на основі комплексного оцінювання значення коефіцієнтів забезпечення для досягнення необхідного рівня економічної безпеки.

Структура комплексного механізму забезпечення економічної безпеки регіону враховує необхідність зворотного зв'язку між системою управління й об'єктом управління, проведення постійного моніторингу стану та тенденцій економіки регіону, вплив зовнішнього інституціонального середовища, необхідність дотримання ключових стратегічних нормативних документів (державна стратегія регіонального розвитку, регіональна стратегія розвитку).

Побудова комплексного механізму забезпечення економічної безпеки регіону передбачає низку етапів: по-перше, це визначення цілей і

функції на їх основі. Потім для функції визначаються методи її реалізації, а для них — відповідні інструменти. Після цього визначаються суб'єкти, які забезпечують здійснення функцій. Для функцій і суб'єктів розробляється нормативна база, що встановлює межі здійснення перших та діяльності інших. Останнім етапом є визначення ресурсів для здійснення функцій механізму.

Упровадження механізму забезпечення економічної безпеки регіону дасть змогу здійснювати більш продумане формування його регіональної економічної політики, що враховує специфіку регіону в найважливіших життєзабезпечувальних галузях і спрямована на розв'язання проблем, які перешкоджають економічному розвитку [16]. Нині серед головних проблем, що впливають на стан економічної безпеки (і, як наслідок, на розвиток регіону), можна виділити такі: монополізм великого капіталу, депресивність економічних суб'єктів різного рівня, безробіття, територіальну концентрацію бідності, наявність біженців, тонацію економіки, криміналізацію суспільних і економічних відносин.

Результати функціонування механізму забезпечення економічної безпеки мають проявитися в:

- створенні єдиної інформаційної бази даних (підсистем індикаторів і порогових значень економічної безпеки регіону);
- упровадженні в практику органів влади принципів професійної поведінки відповідальних виконавців (наприклад, антикризових управлінців);
- розробленні програм розвитку проблемних територій Дніпропетровської області;
- координації та методичному керівництві діяльністю адміністрацій міст і районів, суб'єктів господарювання в регіоні та підприємств галузей, що здійснюють діяльність у межах регіону;
- розробленні єдиних стандартів і методів управління, а також практичному впровадженні науково-технічних розробок у сфері забезпечення економічної безпеки регіону. Головними перевагами запропонованого комплексного механізму забезпечення економічної безпеки регіону є:
  - можливість безперервно відстежувати негативні зміни в соціально-економічних відносинах регіону;
  - висока ефективність функціонування за рахунок колегіального прийняття рішень, чіткого розподілу відповідальності за виникнення кризових ситуацій та їх нейтралізацію в конкретних галузях і бізнес-структурах [14];

- стимулювання роботи регіональних органів влади за принципом взаємодії держави та суспільства [14].

Важливою проблемою, що потребує розв'язання, постає створення нормативно-правової бази, яка буде регламентувати функціонування механізму комплексного забезпечення економічної безпеки регіону. Розв'язання цієї проблеми безпосередньо належить до компетенції законодавчих органів держави, які мають затвердити Концепцію економічної безпеки регіону (яка буде включати поняття економічної безпеки, мету, завдання, принципи діяльності, об'єкт і суб'єкт, основні загрози) і Стратегію економічної безпеки регіонів України з урахуванням специфіки кожного регіону, яка має стати стратегічним орієнтиром часу для реалізації економічної безпеки як держави загалом, так і кожного окремого регіону.

Цей документ обов'язково має регламентувати:

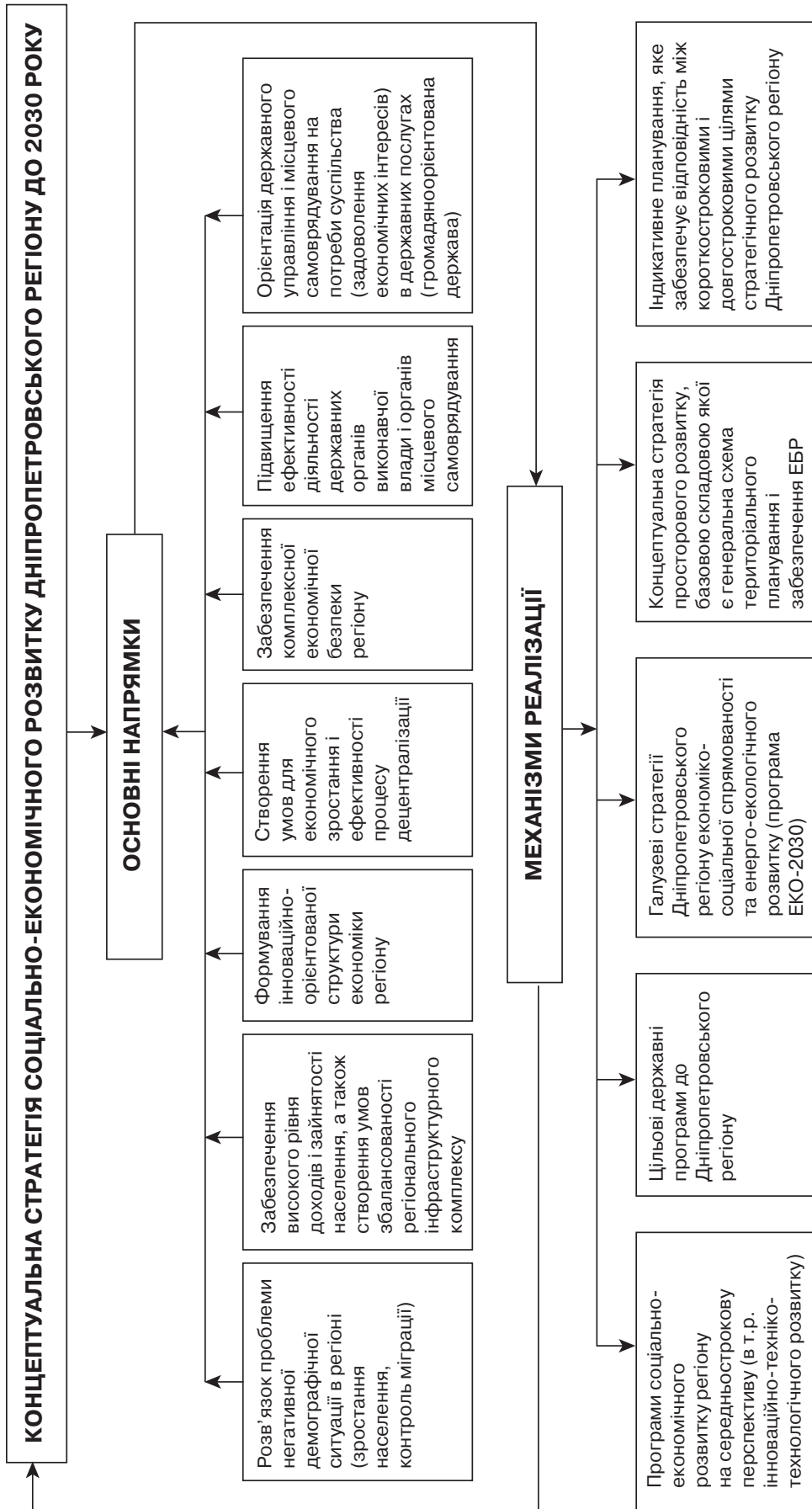
- основні засади формування та підтримки функціонування системи забезпечення економічної безпеки України/регіону відповідно;
- головні елементи системи моніторингу економічної безпеки:
  - а) системну класифікацію та характеристику загроз економічної безпеки;
  - б) систему індикаторів економічної безпеки та їх порогових значень для регіонів;
  - в) алгоритм оцінки кризових ситуацій за сферами життєдіяльності;
- комплекс заходів із забезпечення економічної безпеки;
- компетенції державних і регіональних органів влади щодо формування та забезпечення економічної безпеки;
- механізм взаємодії державних і регіональних органів влади в питаннях забезпечення економічної безпеки.

Відповідно до цього документа, регіональні органи влади мають здійснювати наступну діяльність:

- виявляти та здійснювати моніторинг факторів, які впливають на нестійкий розвиток регіону в поточному часі та в перспективі;
- формувати регіональну політику, щодо забезпечення регіональних інтересів у сфері економічної безпеки регіону.

У дослідженні запропонована концепт-стратегія соціально-економічного розвитку Дніпропетровського регіону до 2030 р. (головні напрями і механізми реалізації) (рис. 3), яка охоплює елементи реалізації заходів щодо підвищення рівня економічної безпеки Дніпропетровської області.

Рис. 3. Концепт-стратегія соціально-економічного розвитку Дніпропетровського регіону до 2030 р. (основні напрями і механізми реалізації)*

*авторська розробка

Отримані результати дали змогу надати певні рекомендації щодо забезпечення високого рівня економічної безпеки:

- зосередити увагу на розвитку тих сфер економіки, які мають найбільший конкурентний потенціал для регіону;
- залучити інвестиції в інфраструктурні проекти регіонів;
- розвивати інноваційні проекти та розширити фінансування у сфері освіти.

ВИСНОВКИ

У статті запропоновано структуру комплексного механізму забезпечення економічної безпеки регіону. У ролі методологічної бази було використано узагальнену структуру механізму державного управління, яка в ролі головних елементів охоплює: мету (цілі); функції; методи реалізації функцій; інструменти методів; суб'єкти, які забезпечують здійснення функцій; норми (правила, закони), які встановлюють рамки здійснення функцій і діяльності суб'єктів; ресурси (фінансові та матеріальні) для здійснення функцій механізму.

Визначальною складовою механізму забезпечення економічної безпеки регіону є "цілі" щодо забезпечення рівноваги економіки регіону, попри вплив кризових явищ та внутрішніх і зовнішніх загроз, умов для підвищення якості життя і безпеки людини та навколишнього середовища, а також інтегрованості в економіку країни та економічної незалежності, раціональне використання ресурсів і використання конкурентних переваг. Головними складовими є суб'єкти (облрада, облادміністрація, інші регіональні органи виконавчої влади, суб'єкти господарської діяльності тощо), функції (захисна, регулятивна, превентивна, соціальна, інноваційна) та інструменти (угоди щодо регіонального розвитку; державні цільові програми для регіонів; регіональні цільові програми; програми подолання стану депресивності території; програми транскордонного співробітництва; державний фонд регіонального розвитку, угоди для реалізації міжрегіональних проектів тощо). Структура комплексного механізму забезпечення економічної безпеки регіону враховує необхідність зворотного зв'язку між системою управління й об'єктом управління, проведення постійного моніторингу стану та тенденцій економіки регіону, вплив зовнішнього інституціонального середовища, необхідність дотримання ключових стратегічних нормативних документів (державна стратегія регіонального розвитку, регіональна стратегія розвитку).

Побудова комплексного механізму забезпечення економічної безпеки регіону передба-

чає низку етапів. Першим етапом є визначення цілей і на їх основі визначення функції. Потім для функції визначаються методи її реалізації, а для них — відповідні інструменти. Після цього визначаються суб'єкти, які забезпечують здійснення функцій. Для функцій і суб'єктів розробляють нормативну базу, що встановлює межі здійснення перших і діяльності інших. Останній етап полягає у визначенні ресурсів для здійснення функцій механізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Кукор Б. Л.* Основы стратегического управления в региональной экономике / Б. Л. Кукор, А. Н. Пыткин, Г. В. Клименков. — Пермь : НИКА, 2009. — 337 с.
2. *Дуков Д. Ф.* Структура механізмів державного управління та методичний підхід до її формування / Д. Ф. Дуков // Ефективність державного управління. Львів, 2016. — Вип. 46/47. — С. 229–236.
3. *Ключник А. В.* Ефективний розвиток підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки регіону : дис. ... канд. екон. наук: 08.07.02 / А. В. Ключник; Миколаївський державний аграрний університет. — Миколаїв, 2007. — 204 с.
4. *Тарасенко І. О.* Методологічні основи сталого розвитку підприємств легкої промисловості: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04 / І. О. Тарасенко; Київський національний університет технологій та дизайну. — Київ, 2011. — 467 с.
5. *Коновалова І. В.* Механізм державного управління регіональними соціальними програмами в Україні : дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / І. В. Коновалова; Харківський регіональний інститут державного управління. — Харків, 2011. — 176 с.
6. *Жовнірчик Я. Ф.* Розвиток територіальної організації місцевого самоврядування в Україні: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.04 / Я. Ф. Жовнірчик; Національна академія державного управління при Президентові України. — Київ, 2005. — 215 с.
7. *Бочко В. С.* Ускоряющие и сдерживающие факторы скоординированного и сбалансированного развития регионов / В. С. Бочко // Экономика региона. — 2015. — № 1. — С. 39–52.
8. *Кудрявцева Е. И.* Компетенции и менеджмент: компетенции в менеджменте, компетенции менеджмента, менеджмент компетенции: монография / Е. И. Кудрявцева. — СПб. : ИПЦ СЗИУ РАНХиГС, 2012. — 340 с.
9. *Федулова С. О.* Регіональна інфраструктура: модернізація, пріоритети та перспективи розвитку / С. О. Федулова, В. І. Дубницький, О. В. Василюк // Проблеми економіки. Науковий журнал. — 2017. — № 2. — С. 161–168.
10. *Хачатурян А. Х.* Компетенции как один из источников конкурентных преимуществ / А. Х. Хачатурян // Креативная экономика. — 2007. — № 7. — С. 16–22.
11. Feature of ensuring information security of regions: aspects of modeling and risk assessment / V. Dubnytsky, N. Naumenko, O. Ovcharenko, I. Nesterenko // Management of innovative development the economic entities: collective monograph / edited by M. Bezpartochnyi, I. Brithenkoin. — Przeworsk : Wydawnictwo i Drukarnia NOVA SANDEC, 2018. — Vol. 2. — P. 10–33.
12. *Науменко Н. Ю.* Інформаційна безпека в умовах сучасного стану і перспектив розвитку со-

- ціально-економічної системи держави та регіону / Н. Ю. Науменко, О. В. Білоброва, О. В. Овчаренко // Організаційно-економічний механізм збалансованого розвитку регіонів. Фінансово-економічна безпека : кол. монографія. — Дніпро : Укр. держ. хім.-тех. ун-т, 2017. — С. 73–92.
13. Dubnitsky V. I. The oretical aspects of the concept of division of competitiveness on the levels of hierarchy of regional economic complex as part of the process of its modernization / V. I. Dubnitsky, I. I. Strelchenko, O. V. Ovcharenko // International scientific-practical conference "AVEZOV READINGS-14: Innovation potential of science and education of Kazakhstanin the new global reality" (м. Шимкент, 10 квіт. 2016 р.). — Shymkent : M. Auezov SKSU, 2016. — P. 132–138.
  14. Хаванов А. В. Система економічної безпеки в умовах погашення державної заборгованості: дис. ... канд. екон. наук: 21.04.01 / А. В. Хаванов; Університет економіки та права "КРОК". — Київ, 2013. — 203 с.
  15. Митяков Е. С. Адаптивный подход к вычислению обобщенного индекса экономической безопасности [Электронный ресурс] / Е. С. Митяков, С. Н. Митяков // Современные проблемы науки и образования. — 2014. — № 2. — Режим доступа: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=12435>.
  16. Уманець Т. В. Економічна самодостатність регіонів України: теоретичні основи, механізм забезпечення, оцінка : монографія / Т. В. Уманець, Л. С. Шаталова; Одеський національний економічний університет. — Одеса : Інтерпрінт, 2015. — 260 с.
  17. Горячук В. Ф. Теоретико-методологічні засади капіталізації економіки та її вплив на конкурентоспроможність регіонів: дис. ... д-ра економ. наук: 08.00.05 / В. Ф. Горячук. — Одеса. 2012. — 390 с.
- ## REFERENCES
1. Kukor, B. L., Pytkin, A. N., & Klimenkov, G. V. (2009). Osnovy strategicheskogo upravleniya v regional'noy ekonomike [Fundamentals of strategic management in the regional economy]. Perm. 337 p.
  2. Dukov, D. F. (2016). Ctruktura mekhanizmv derzhavnoho upravlinnya ta metodychniy pidkhd do yiyi formuvannya [Structure of mechanisms of public administration and methodical approach to its formation]. *Efektivnist' derzhavnoho upravlinnya* [Efficiency of public administration], Vol. 46/47, 229–236.
  3. Klyuchnyk, A. V. (2007). Efektivnyy rozvytok pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti v ahrarnomu sektori ekonomiky rehionu [Effective development of entrepreneurial activity in the agricultural sector of the region's economy]. *Candidate's thesis*. Mykolayiv, 204 p.
  4. Tarasenko, I. O. (2011). Metodolohichni osnovy staloho rozvytku pidpryyemstv lehkoyi promyslovosti [Methodological bases of sustainable development of light industry enterprises]. *Doctor's thesis*. Kyiv, 467 p.
  5. Konovalova, I. V. (2011). Mekhanizm derzhavnoho upravlinnya rehionalnymy sotsialnymy prohramamy v Ukraini [Mechanism of state management of regional social programs in Ukraine]. *Candidate's thesis*. Kharkiv, 176 p.
  6. Zhovnirchuk, Y. F. (2005). Rozvytok terytorial'noy orhanizatsiyi mistsevoho samovryaduvannya v Ukraini [Development of the territorial organization of local self-government in Ukraine]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 215 p.
  7. Bochko, V. S. (2015). Uskoryayushchiye i sderzhivayushchiye faktory skoordirovannogo i sbalansirovannogo razvitiya regionov [Accelerating and restraining factors of coordinated and balanced development of regions]. *Ekonomika regiona* [Economy of the region]. 1, 39–52.
  8. Kudryavtseva, Ye. I. (2012). Kompetentsii i menedzhment: kompetentsii v menedzhmente, kompetentsii menedzhmenta, menedzhment kompetentsii [Competence and management: competence in management, competence of management, management competence]. St.Peterburg, 340 p. [https://doi.org/10.1108/s1744-2117\(2012\)0000006012](https://doi.org/10.1108/s1744-2117(2012)0000006012).
  9. Fedulova, S. O., Dubnytsky, V. I., & Vasylyuk, O. V. (2017). Rehional'na infrastruktura: modernizatsiya, priorytety ta perspektyvy rozvytku [Regional infrastructure: modernization, priorities and prospects of development]. *Problemy ekonomiky* [Problems of economy]. 2, 161–168.
  10. Khachatryan, A. K. (2007). Kompetentsii kak odin iz istochnikov konkurentnykh preimushchestv [Competences as one of the sources of competitive advantages]. *Kreativnaya ekonomika* [Creative Economy]. 7 (1), 16–22.
  11. Dubnytsky, V., Naumenko, N., Ovcharenko, O., & Nesterenko, I. (2018). Feature of ensuring information security of regions: aspects of modeling and risk assessment. *Management of innovative development the economic entities*. Przeworsk: NOVA SANDEC. Vol. 2, 10–33.
  12. Naumenko, N. Yu., Bilobrova, O. V., & Ovcharenko, O. V. (2017). Informatsiyina bezpeka v umovakh suchasnoho stanu i perspektyv rozvytku sotsial'no-ekonomichnoyi systemy derzhavy ta rehionu [Information security in the current state and prospects of development of the socio-economic system of the state and the region]. *Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm zbalansovanoho rozvytku rehioniv. Finansovo-ekonomichna bezpeka* [Organizational and economic mechanism of balanced development of regions. Financial and economic security]. Dnipro, 73–92.
  13. Dubnitsky, V. I., Strelchenko, I. I., & Ovcharenko, O. V. (2016). The oretical aspects of the concept of division of competitiveness on the levels of hierarchy of regional economic complex as part of the process of its modernization. *AVEZOV READINGS-14: Innovation potential of science and education of Kazakhstanin the new global reality. International scientific-practical conference*. Shymkent: M. Auezov SKSU, 132–138.
  14. Khavanov, A. V. (2013). Systema ekonomichnoyi bezpeky v umovakh pohashennya derzhavnoyi zaborhovanosti [The system of economic security in terms of repayment of public debt]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 203 p.
  15. Mityakov, Ye. S., & Mityakov, S. N. (2014). Adaptivnyy podkhd k vychisleniyu obobshchennogo indeksa ekonomicheskoy bezopasnosti [An adaptive approach to calculating the generalized index of economic security]. *Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya* [Modern problems of science and education]. 2. Retrieved from: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=12435>.
  16. Umanets, T. V. (2015). Ekonomichna samodostatnist' rehioniv Ukrainy: teoretychni osnovy, mekhanizm zabezpechennya, otsinka [Economic self-sufficiency of the regions of Ukraine: theoretical foundations, support mechanism, assessment]. Odessa: Interprint, 260 p.

17. Horyachuk, V. F. (2012). Teoretyko-metodolohichni zasady kapitalizatsiyi ekonomiky ta yiyi vplyv na konkurentospromozhnist' rehioniv [Theoretical and

methodological principles of capitalization of the economy and its impact on the competitiveness of the regions]. *Doctor's thesis*. Odesa, 390 p.

O. V. OVCHARENKO, PhD in Economics

V. I. DUBNYTSKYI, D. Sc. in Economics, Professor

S. O. FEDULOVA, D. Sc. in Economics, Associate Professor

FORMATION OF THE STRUCTURE OF THE COMPREHENSIVE MECHANISM OF ENSURING THE REGION'S ECONOMIC SECURITY

Abstract. *It has been proposed the structure of a complex mechanism for ensuring the economic security of the region in the article. As a methodological basis, a generalized structure of the public administration mechanism was used, which, as the main elements, includes: a goal; functions; methods for implementing functions; methods tools; subjects. The study has updated that the defining component of the mechanism for ensuring the economic security of the region is the "goal", namely, ensuring the balance of the region's economy, despite the impact of the crisis and internal and external threats, conditions for improving the quality of life and human and environmental safety, as well as integration in the country's economy and economic independence, rational use of resources and the use of competitive advantages. On the basis of this mechanism, the study proposes the distribution of competencies between regional authorities to ensure the economic security of the region in order to organize a monitoring system for this security. The developed system for monitoring the economic security of the region is a fairly effective element of regional management, since it relies on available statistical data, and secondly, it allows evaluating the object of research both statically and dynamically; thirdly, it makes it possible to assess both the general state of affairs in the region and by large blocks and by individual factors. The study also proposed a concept strategy for the socio-economic development of the Dnipropetrovsk region until 2030, which includes elements of the implementation of measures to increase the level of economic security of the Dnipropetrovsk region.*

Keywords: *mechanism, region, economic security, competencies, concept strategy.*

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Овчаренко Ольга Вікторівна — канд. екон. наук, ДВНЗ “Український державний хіміко-технологічний університет”, пр. Гагаріна, 8, м. Дніпро, Україна, 49005; +38 (095) 028-72-00; sunylight@i.ua; ORCID: 0000-0003-2330-3234

Дубницький Володимир Іванович — д-р екон. наук, професор, ДВНЗ “Український державний хіміко-технологічний університет”, пр. Гагаріна, 8, м. Дніпро, Україна, 49005; +38 (099) 060-40-04; dub1945@ukr.net; ORCID: 0000-0002-3007-6116

Федулова Світлана Олександрівна — д-р екон. наук, доцент, ДВНЗ “Український державний хіміко-технологічний університет”, пр. Гагаріна, 8, м. Дніпро, Україна, 49005; +38 (067) 775-76-89; sveta_fedulova@ukr.net; ORCID: 0000-0002-5163-3890

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Ovcharenko O. V. — PhD in Economics of Ukrainian State University of Chemical Technology, Gagarin Ave, 8, Dnipro, Ukraine, 49005; +38 (095) 028-72-00; sunylight@i.ua; ORCID: 0000-0003-2330-3234

Dubnytskyi V. I. — D. Sc. in Economics, Professor of Ukrainian State University of Chemical Technology, Gagarin Ave, 8, Dnipro, Ukraine, 49005; +38 (099) 060-40-04; dub1945@ukr.net; ORCID: 0000-0002-3007-6116

Fedulova S. O. — D. Sc. in Economics, Associate Professor of Ukrainian State University of Chemical Technology, Gagarin Ave, 8, Dnipro, Ukraine, 49005; +38 (067) 775-76-89; sveta_fedulova@ukr.net; ORCID: 0000-0002-5163-3890

